

складників. Визначення поняття «розвиток людських ресурсів» відрізняються в різних країнах у трьох вимірах: межі діяльності, цільової групи розвитку та одержувачів результатів розвитку. Розвиток людських ресурсів – це будь-який процес або діяльність, яка має коротко або довгостроковий потенціал розвивати професійні знання дорослої людини, досвід, задоволення як для індивідуальної, так і для групової вигоди, або вигоди організації, громади, нації, людства. Це процес розвитку та вивільнення людських знань завдяки корпоративному розвитку та підготовці персоналу задля покращення діяльності на організаційному, індивідуальному та груповому рівнях. З економічного погляду, розвиток людських ресурсів визначається як процес формування людського капіталу шляхом внутрішньофірмової професійної підготовки та розвитку працівників задля поліпшення діяльності компанії. Розвиток людських ресурсів часто представляється як відмінний від навчання та розвитку, увага фокусується на навчанні та розвитку індивідууму та організації.

Подальші наукові пошуки доцільно спрямувати на вивчення нової парадигми корпоративної підготовки, яка допоможе організаціям досягати успіху у мінливому бізнес-оточенні. Висловлюємо думку, що ця парадигма може сформуватись на основі джерел, які ніколи не розглядалися у цьому аспекті раніше: східне філософське осмислення навчання, автономне та неформальне навчання тощо.

Література

1. Bates R. A. Redefining human resource development: an integration of the learning, performance, and spirituality of work perspectives / R. A. Bates, T. Hatcher, E. F. Holton, N. Chalofsky / (Ed. Aliaga O. A.) Academy of human resource development (AHRD) conference proceedings (Tulsa, Oklahoma, February 28 – March 4, 2001). V.1 – 2. Baton Rouge, LA, 2001. – P. 204 – 213. **2. Chalofsky N. E.** Increasing capacity to learn in the learning organization. / N. E. Chalofsky / (Ed. Aliaga O. A.) Academy of human resource development (AHRD) conference proceedings (Tulsa, Oklahoma, February 28 – March 4, 2001). V.1 – 2. Baton Rouge, LA, 2001. – P. 615 – 617. **3. Egan T. M.** Organization development: an examination of definitions and dependent variables. / T. M. Egan. (Ed. Aliaga O. A.) Academy of human resource development (AHRD) conference proceedings (Tulsa, Oklahoma, February 28 – March 4, 2001). V.1 – 2. Baton Rouge, LA, 2001. – P. 380 – 387. **4. Hernandez M.** The impact of the dimensions of the learning organization on the transfer of tacit knowledge process and performance improvement. / M. Hernandez (Ed. Aliaga O. A.) Academy of human resource development (AHRD) conference proceedings (Tulsa, Oklahoma, February 28 – March 4, 2001). V.1 – 2. Baton Rouge, LA, 2001. – P.189 – 196. **5. McGoldrick J.** Theorising human resource development / J. McGoldrick, J. Stewart, S. Watson (Ed. Aliaga O. A.) Academy of human resource development (AHRD) conference proceedings (Tulsa, Oklahoma, February 28 – March 4, 2001). V.1 – 2. Baton Rouge, LA, 2001. – P. 348 – 355. **6. G. N. McLean.** Indigenizing knowledge transfer. / G. N. McLean (Ed. Aliaga O. A.) Academy of human resource development (AHRD) conference proceedings (Tulsa, Oklahoma, February 28 – March 4, 2001). V.1 – 2. Baton Rouge, LA, 2001. – P. 271 – 276. **7. Ya-Hui Lien, G. N. McLean.** What is it like to be a Taiwanese HR practitioner performing HRD tasks? / Ya-Hui Lien, G.N. McLean. (Ed. Aliaga O. A.) Academy of human resource development (AHRD) conference proceedings (Tulsa, Oklahoma, February 28 – March 4, 2001). V.1 – 2. Baton Rouge, LA, 2001. – P. 64–70.

УДК 372.018.1:376

*І. Л. Паласевич,
кандидат пед. наук, доцент,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка*

ВЗАЄМОДІЯ ДНЗ ІЗ СІМ'ЄЮ, ЩО ВИХОВУЄ ДИТИНУ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Паласевич І. І. Взаємодія ДНЗ із сім'єю, що виховує дитину з особливими потребами.

У статті висвітлено основні аспекти виховання дітей з особливими потребами в умовах сім'ї; акцентується увага на тому, що подолання труднощів опіки, догляду та виховання залежить від уміння батьків прийняти особливості розвитку дитини, організувати власну поведінку відповідно до

її можливостей і здібностей; підкреслюється значення скоординованої роботи соціально-педагогічних фахівців у підтримці та супроводі таких сімей.

Ключові слова: діти з особливими потребами, сімейне виховання, педагогічна підтримка дітей, особистісний розвиток, творча самореалізація, педагог.

Паласевич Л. И. Взаимодействие дошкольного учебного заведения с семьей, которая воспитывает ребенка с особенными потребностями.

В статье освещаются основные аспекты воспитания детей с особыми потребностями в условиях семьи; акцентируется внимание на том, что преодоление трудностей попечения, ухода и воспитания зависит от умения родителей принять особенности развития ребенка, организовать собственное поведение в соответствии с его возможностями и способностями; подчеркивается значение скоординированной работы социально-педагогических специалистов в поддержке и сопровождении таких семей.

Ключевые слова: дети с особыми потребностями, семейное воспитание, педагогическая поддержка детей, личностное развитие, творческая самореализация, педагог.

Palasevich L. I. Interaction of preschool academic institution with a family raising a child with special needs.

The article illuminates the main aspects of the upbringing children which have special needs in family conditions; focuses on the fact that the ability to follow the way in overcoming difficulties depends upon the parental ability to accept features in children's development, to organize their own behavior in accordance to the children's abilities and abilities to accept its needs; emphasizes the importance of a coordinated work of qualified specialists to support these families.

Key words: children with special needs, family upbringing, pedagogical children support, personal development, creative self-actualization, pedagogue.

Аналізуючи становище дітей і молоді в сучасній Україні, доходимо невтішного висновку, що через економічну нестабільність, складну екологічну ситуацію, неякісне харчування, нездоровий спосіб життя, низький соціальний статус громадян, появу нових невідомих хвороб і масове поширення шкідливих звичок у країні зростає кількість дітей, що потребують особливого догляду та опіки. Якщо у середині ХХ ст. 60 – 70 % новонароджених були практично здоровими, то нині до 40 – 50 % малюків мають схильність до аномалій розвитку, близько 58 тисяч сімей виховують дітей з обмеженими психофізичними можливостями [8, с. 8].

Сім'я, у якій народилася дитина з особливими потребами, часто опиняється у ситуації постійної морально-духовної травми, пов'язаної з невизначеністю перспектив, невпевненістю у власних силах, відчуттям дисгармонії особистісного стану, що призводять до внутрішніх конфліктів між подружжям та членами сім'ї.

Результати дослідження І. Макаренко засвідчують гостру потребу більшості батьків, які виховують дітей з особливими потребами, у поглибленні теоретичних знань і практичних умінь виховної діяльності зі своєю дитиною. 25,4 % батьків мають поверхове розуміння проблем дитини, практично нічого не знають про порушення в її розвитку і не відчують потреби у зверненні до фахівців. Лише 4 % батьків активно включаються до процесу реабілітації своєї дитини, творчо використовують інформацію та рекомендації, отримані від спеціалістів; цікавляться інтересами своєї дитини, а їхня виховна діяльність має стійкий характер [5, с. 483–485]. Часто такі сім'ї охоче беруть активну участь у роботі асоціацій батьків дітей з обмеженими можливостями, ініціюють створення клубів батьківського спілкування при дошкільних закладах тощо.

В Україні ХХІ ст. особливий науково-практичної значущості набувають питання спеціального навчання, корекційно-виховної роботи, комплексної медичної, психолого-педагогічної, соціальної реабілітації дітей з особливими потребами, їхньої інтеграції до суспільства. Ці актуальні проблеми досліджують сучасні науковці Є. Бондар, Л. Вавіна, Т. Дегтяренко, Г. Коберник, Л. Плаксина, В. Феоктісова та ін.

Скажімо, Л. Вавіна та Т. Дегтяренко, створюючи власну модель комплексної системи допомоги дітям дошкільного віку з порушеннями зору, наголошують на важливості їхнього всебічного розвитку, тісному взаємозв'язку медичного, психологічного та педагогічного аспектів корекції під час розв'язання виховних, навчальних, корекційно-розвивальних завдань [2]. Комплексне вивчення такої дитини надає змогу об'єднати зусилля усіх фахівців задля розроблення заходів «цілісної індивідуальної корекційно-реабілітаційної допомоги кожному вихованцю дошкільного закладу і, що найважливіше, об'єднати дітей у підгрупи для здійснення диференційованого підходу в процесі лікувально-педагогічного супроводу» [3, с. 79].

Як відомо, головною метою системи корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми дошкільного віку, що мають особливі потреби, є сприяння формуванню у них основ соціально-емоційного розвитку, базових моральних якостей, життєвої компетентності, ефективне відновлення ушкоджених функцій, а також їхній фізичний розвиток. Задля успішної реалізації цих завдань слід налагодити тісний взаємозв'язок між фахівцями соціальних служб, працівниками ДНЗ та батьками.

Мета статті – обґрунтувати необхідність соціально-педагогічної підтримки сімей, що виховують дитину з особливими потребами та окреслити окремі аспекти її організації.

Зазначимо, що період дошкільного віку є надзвичайно сприятливим для проведення корекційної роботи з метою інтеграції дітей окресленої категорії. Як твердять спеціалісти, діти власне такого віку спокійніше сприймають однолітка з певними порушеннями розвитку, менше акцентують увагу на його дефекті, інколи взагалі його не помічають. Малята з обмеженнями мають можливість на рівних правах спілкуватися зі своїми ровесниками та дорослими, вчитися долати численні труднощі, адекватно реагувати на зауваження щодо помилок у роботі, усвідомлювати і виправляти їх. Контактуючи зі здоровими дітьми, дошкільнята з особливими потребами прихильніше ставляться до людей, що їх оточують, отримують мотивацію для самоконтролю, більше цікавляться навчально-пізнавальною діяльністю. Підкреслимо, що таке спілкування позитивно впливає і на здорових дітей, оскільки сприяє у них розвитку емпатії, толерантності, здатності до соціальної взаємодії, співчуття та милосердя до хворих і слабших.

Наукові дослідження щодо виховання дітей з особливими потребами в сім'ї здійснюють педагоги Т. Алексеєнко [1], О. Борисовська, В. Воловик, С. Ігнатієва, Т. Кравченко [4], І. Макаренко [5], Н. Жукова та ін. На їхню думку, всебічний гармонійний розвиток дитини значною мірою залежить від її активного навчання саме в ранньому віці та є наслідком наполегливої, систематичної виховної діяльності батьків. Основним об'єктом численних розвідок науковців є моделі виховання дітей, що мають особливі потреби, а також динаміка стосунків у зазначених сім'ях, готовність батьків до виховання дитини з певними обмеженнями. Перелічені фактори сучасні вчені трактують як необхідні й достатні умови «забезпечення процесів сімейного виховання, ранньої соціалізації та формування особистості дитини в цілому» [5, с. 479].

Т. Кравченко, зі свого боку, виокремлює три групи чинників, які визначають розвиток особистості дитини у сім'ї:

- рівень інтелектуального розвитку усіх членів сім'ї, які оточують малюка (їхні стилі мовлення; внутрішньосімейні взаємини; оцінка один одного, спілкування; наявні проблеми, спосіб їх обговорення та розв'язання);

- емоційний вплив дорослих на особистість дитини, розвиток у неї сфери почуттів, уміння їх виражати, контролювати, володіти ними, що значною мірою визначатиме характер її майбутніх стосунків із тими людьми, котрі її оточують.

- духовний стан батьків (система цінностей сім'ї; спосіб внутрішньосімейного життя та його стиль; моральні ідеали, потреби, сімейні традиції) [4, с. 64].

Як зазначає Т. Алексеєнко, на готовність батьків належним чином виховувати дитину з обмеженнями та якість виконання ними своїх педагогічних функцій впливають «стан здоров'я й фізичного самопочуття, особистий досвід, оцінка своєї підготовки, вміння

регулювати рівень своєї готовності (поповнювати знання, творчо користуватися методами й прийомами виховання, враховувати набутий досвід тощо); вміння критично оцінювати результати своєї виховної діяльності» [1, с. 38]. Готовність батьків до виховання дитини охоплює мотиваційну (потреби, інтереси, спонук), змістово-процесуальну (знання, вміння, навички) та емоційно-оцінну (позитивне ставлення до дитини і різних видів діяльності, пов'язаних із доглядом за нею та вихованням) складові і визначається дослідницею як інтегрована єдність необхідних якостей та умов їх реалізації у виховному процесі [1].

Наукові спостереження свідчать, що повноцінний розвиток дитини залежить не стільки від матеріального становища її сім'ї, рівня медичного обслуговування і побутових умов, скільки від соціально-психологічних факторів особистісного росту батьків, їхньої духовності, атмосфери безумовної батьківської любові, позитивного внутрішнього клімату в сім'ї та наявності численого соціального оточення. Свідоме й постійне подолання страху, відчаю, почуття провини, неповноцінності, самотності сприяє постійному творчому, а відтак і особистісному росту батьків. Систематичний контроль дорослих над своїми емоціями, психічними станами забезпечує сприятливий психологічний клімат у сім'ї, яка виховує дитину з особливими потребами. Потреба дорослих отримати більше інформації про стан своєї дитини, вміння знаходити і творчо використовувати потрібні матеріали, постійно їх поповнювати й оновлювати, зацікавленість у вивченні необхідної фахової науково-методичної літератури (медичної, педагогічної, психологічної) допомагають батькам добре вивчити особливості захворювання чи дефекту своїх сина чи доньки та спрогнозувати їх вплив на загальний розвиток дитини. Безперечно, головними мотивами дорослих у такій проблемній сім'ї залишаються почуття власної відповідальності за життя хворої дитини, безумовна любов до неї, а також збереження цілісності родини. Уміння батьків вчасно приймати правильні рішення, контролювати власні вчинки, думки і слова, упевненість у своїх діях створюють у сім'ї атмосферу емоційного спокою, стабільності і захищеності, так необхідну кожній дитині.

Підготовка батьків до виховання дитини-інваліда – одне з важливих завдань соціального педагога як посередника між сім'єю, державою, громадськими організаціями та законодавчими органами. Психолого-педагогічна допомога та соціальні послуги мають бути спрямовані на поліпшення умов життя сім'ї, яка виховує дитину з особливими потребами, забезпечення можливостей її самореалізації, на захист її прав та інтересів. Це, насамперед, надання інформації про пільги з боку держави; постійний супровід сімей, які потребують систематичної підтримки, у т.ч. різноманітні форми допомоги соціально-незахищеним родинам (із дітьми-інвалідами); соціальна реабілітація (з метою подолання сімейних конфліктів, кризових станів членів сім'ї, особливо тих, хто опинився у стані безпорадності, відчаю, самотності, відновлення гармонії в їхніх взаємовідносинах, розв'язання тимчасових або постійних сімейних проблем, які з'являються внаслідок тяжких захворювань). Соціальні педагоги працюють як індивідуально (із кожним членом сім'ї зокрема), так з усією сім'єю. Кваліфіковані спеціалісти зобов'язані допомогти сім'ї дитини з обмеженими можливостями у створенні нормальних психолого-педагогічних та емоційно-моральних умов для повноцінного (наскільки це можливо) виховання і фізичного вдосконалення дітей зазначеної категорії, розвитку їхніх пізнавальних інтересів, нормального спілкування з батьками та людьми, які їх оточують, у набутті дорослими вмінь долати складні і численні сімейні негаразди.

Провідним компонентом соціальної роботи з дітьми, що мають особливі потреби, фахівці вважають формування індивідуальності та її соціалізація з урахуванням потенційних можливостей і потреб кожного хворого хлопчика або дівчинки. Побудова правильних позитивних взаємозв'язків дитини-інваліда з мікро- та макросередовищем, розвиток її збережених психофізичних можливостей здійснюються шляхом розширення сфери спілкування дошкільника, організації його дозвілля, творчої та ігрової діяльності, допомоги у самообслуговуванні і пересуванні, забезпеченні ліками та продуктами харчування,

організації оздоровлення. З цією метою соціальні служби впроваджують такі організаційні форми роботи, як клуби спілкування батьків, що виховують дітей з особливими потребами, реабілітаційні центри, ігротеки, літні реабілітаційні табори, гуртки, конкурси і фестивалі, виставки дитячої творчості, відвідування закладів культури та спортивних заходів, екскурсій тощо.

Педагоги, психологи і медики повинні максимально допомогти батькам дитини з певними розладами усвідомити її особливості, з'ясувати її реальні можливості та причини невдач, зорієнтувати на більш ефективне використання доступних засобів.

Отже, у наданні соціальної допомоги і підтримки дітей з обмеженими можливостями суттєву роль відіграє фахівець, який зобов'язаний:

- забезпечити допустиме і доцільне посередництво між дитиною і сім'єю, з одного боку, і суспільством, громадськими структурами – з іншого;
- виконувати своєрідну роль сполучної ланки між дитиною та її мікро- і макросередовищем (здоровими дітьми, сім'єю і суспільством);
- стимулювати спілкування дитини та її стосунки у мікросоціумі, спонукати до діяльності, що сприятиме всебічному розвитку дошкільника;
- з допомогою педагогічних засобів кваліфіковано здійснювати профілактичну роботу щодо профілактики відхилень у розвитку дитини;
- координувати корекційно-освітній процес, забезпечити медичний та психологічний супровід дитини з особливими освітніми потребами.

Соціальний педагог також організовує консультацію з представниками інших служб, якщо це необхідно йому для кращого розуміння і розв'язання проблем з метою допомогти соціально незахищеній сім'ї із хворою дитиною; пропонує батькам заповнити відповідні карти і схеми, питальники щодо розвитку дитини, потім порівнює їх результати зі своїми відповідями; запрошує батьків відвідати засідання комісії, що обговорює питання, які стосуються їхньої дитини; самостійно чи з участю інших спеціалістів допомагає батькам вибрати книги, іграшки, спеціальне навчальне обладнання для дому; передає та обговорює з батьками письмове заключення фахівців із рекомендаціями для домашніх занять; запрошує батьків у групу, де проводяться заняття з дітьми, залучає їх до участі у проведенні занять; організовує для батьків зустрічі із кваліфікованими працівниками реабілітаційних центрів, соціальних служб, студентами-практикантами задля взаємного обміну досвідом.

У дошкільних закладах ведуться т.зв. «зошити взаємозв'язку» між медичним та педагогічним персоналом, де сконцентрований своєрідний банк даних про всіх дітей з обмеженими можливостями, технологію їхнього індивідуального корекційного навчання та його результати, відомості про стан здоров'я, результати індивідуальної корекційно-реабілітаційної допомоги тощо. Ці матеріали надають змогу простежити послідовність корекційної роботи фахівців від моменту зарахування дитини з особливими потребами у дошкільний заклад до її випуску. При цьому уточнюється правильність первинно встановленого діагнозу, фіксуються зміни стану здоров'я, етапи комплексної корекційно-реабілітаційної програми з урахуванням індивідуальних особливостей хворої дитини, а також динаміка її психологічної адаптації [3].

Отже, зміст соціально-педагогічної підтримки батьків, які виховують дитину з особливими потребами, передбачає послідовне розширення їхнього соціального досвіду у спільній діяльності із соціальними інституціями та у спілкуванні із кваліфікованими фахівцями задля забезпечення своєчасного соціального розвитку й інтеграції дитини до суспільства та збереження сім'ї, створення належних умов для особистісного розвитку, творчої самореалізації та утвердження людської гідності дітей з обмеженими можливостями.

Постійне розроблення ефективних шляхів соціально-педагогічної підтримки сімей щодо виховання дітей з особливими потребами ставить перед дослідниками нові завдання. Перспективними напрямками подальших наукових розвідок вважаємо питання співпраці

дошкільних навчальних закладів із зазначеними категоріями сімей, адаптації дітей із порушеннями розвитку до умов ДНЗ та можливостей їхнього подальшого навчання у закладах освіти.

Література

1. Алексєєнко Т. Готовність батьків до виховання дитини / Т. Алексєєнко // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 4. – С. 37–46. **2. Вавіна Л.** Створення інноваційного навчально-виховного середовища як головна умова комплексної реабілітації дітей з розладами зору / Л. Вавіна // Дефектологія. – 2001. – № 4. – С. 11–13. **3. Дегтяренко Т.** Корекційно-реабілітаційна робота в спеціальних дошкільних закладах для дітей з особливими потребами / Т. Дегтяренко, Л. Вавіна. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. – 302 с. **4. Кравченко Т.** «Життєві сценарії» сім'ї та їхній вплив на соціальний розвиток особистості / Т. Кравченко // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 1 – 2. – С. 61–67. **5. Макаренко І.** Соціально-психологічний супровід сім'ї, яка має дитину з особливими потребами / І. Макаренко // Дитина – педагог: сучасний погляд. Психолого-педагогічні та соціальні аспекти сучасної дошкільної та початкової освіти : колективна монографія / авт. кол. : О. Алматьєва, Г. Беленька, Н. Гавриш, В. Докучаєва, В. Желанова, Н. Курило, С. Курінна та ін.; за заг. ред. В. Докучаєвої; Держ. закл. «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – С. 467–491. **6. Мальцева О.** Педагогічна культура сім'ї як соціально-педагогічна проблема / О. Мальцева // Соціальна педагогіка : теорія та практика. – 2007. – № 2. – С. 54–58. **7. Пантюк Т.** Основи корекційної педагогіки / Т. Пантюк, О. Невмержицька, М. Пантюк. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2007. – 278 с. **8. Садова І.** Основи дефектології / І. Садова. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2011. – 230 с.

УДК 372. 21: 4

*Н. П. Пихтіна,
кандидат пед. наук, доцент,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя*

ОСОБЛИВОСТІ ПОПЕРЕДЖЕННЯ СИТУАТИВНИХ НЕГАТИВНИХ ПРОЯВІВ У ПОВЕДІНЦІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Пихтіна Н. П. Особливості попередження ситуативних негативних проявів у поведінці старших дошкільників.

У статті окреслено, обгрунтовано та практично вивчено особливості попередження ситуативних негативних проявів у поведінці старших дошкільників.

Ключові слова: негативні прояви у поведінці, попередження, профілактика, культура поведінки, виховні стратегії.

Пыхтина Н. П. Особенности предупреждения ситуационных негативных проявлений в поведении старших дошкольников.

В статье представлены результаты теоретического анализа и практического изучения особенностей предупреждения ситуативных негативных проявлений в поведении старших дошкольников.

Ключевые слова: негативных проявлений в поведении, предупреждение, профилактика, культура поведения, воспитательные стратегии.

Pykhtina N. P. Features of situational negative phenomena prevention in the behavior of older preschoolers.

The results of theoretical analysis and practical study of the features of situational prevention of negative phenomena in the behavior of older preschoolers

Keywords: negative developments in behavior, prevention, prevention, culture of behavior, education strategies.

Складність процесу розвитку та формування особистості, наявність чинників негативного впливу в суспільному середовищі відбивається на свідомості й поведінці